

CO2-kvoter og økonomisk rationalitet

EU's kvoteordninger for CO2-emissioner er forenelig med den herskende økonomiske rationalitet. Det er problemet, hvis hensynet til den økonomiske vækst må tilsidesættes med udgangspunkt i en højere viden og anden rationalitet end den kun økonomiske

Licenserne til at forurene med CO₂, CO₂-kvoterene, foræres af EU ved ordningens indførelse til de aktører, der allerede har tradition for at bidrage mest til CO₂-forureningen. Ind til nu har kvoterne været så rigelige, at de ikke er blevet handlet til priser, der har haft indflydelse på prisdannelsen på selskabernes primære produkter og slet ikke på CO₂-emissionerne.

Senere er det meningen at kvoterne skal blive mindre og at alle som udgangspunkt skal betale for dem til EU. Først her bliver mulighederne for videresalg med avance interessante for dem, der har kvoterne, dvs. de traditionelt største forurenere, og først her kan man forestille sig, at det begynder at blive interessant at spare på dem.

Eventuelle besparelser på energiforbruget kommer ikke forbrugerne direkte til gode. Omkostningsforøgelsen for producenterne af el f.eks., hvis den kommer, vil falde som udgifter hos leverandørerne, og vil blive båret uden direkte at påvirke prisdannelsen på leverancerne til den ansvarsfulde forbruger og altså uden at give forbrugeren et økonomisk incitament til at forbruge mindre. Det følger af den økonomiske logik, der handler om, at enhver producent af en vare altid vil være interesseret i at bevare eller øge omsætningen. Kvotesystemet sigter ikke på at sænke elforbruget. Det er ikke meningen.

Forbrugeren, som i sidste ende bestemmer forbrugets omfang, får ikke et økonomisk incitament til at sænke forbruget, selv om det ville være den hurtigste måde at sænke CO₂-emissionerne på. Det ville få indflydelse på den økonomiske vækst, som er meningen med alt for de kredse, der har skabt ordningerne.

Fortjenesten ved en evt. besparelse, hvis der alligevel skulle komme en som følge af et højere generelt omkostningsniveau, efterspørgsel på begrænsede kvoter, vil først og fremmest falde hos dem, der har tradition for at forurene mest, fordi de med profit kan videresælge de licenser, de har fået tildelt og som de ikke selv bruger, altså i det tilfælde hvor det lykkes dem at dække efterspørgslen på deres primære ydelser hos kunderne, uden at bruge deres CO₂-kvoter.

De tungeste industrier inden for EU, dvs. dem der forurener mest med CO₂ i forhold til den økonomiske omsætning, jernindustrien, cementindustrien og bilindustrien f.eks., fritages helt for økonomiske belastninger, kvoteordninger osv., for som Angela Merkel har sagt, så må kampen mod den globale opvarmning hverken koste arbejdspladser eller hæmme den økonomiske vækst inden for EU, og hvis vi belaster disse CO₂-tunge industrier, så flytter de til udlandet.

Bag ordningerne omkring CO₂-kvoterne ligger der en økonomisk rationalitet, der går ud fra forestillingen om, at økonomisk vækst under alle omstændigheder repræsenterer den primære hensigtsmæssighed i bestræbelsen på at løse alle samfundets problemer, inklusiv de problemer der falder som følge af den økonomiske aktivitet, herunder den globale opvarmning. Væksten figurerer inden for denne rationalitet som det primære mål for udvikling og som meningen i sig selv.

Det primære spørgsmål, som performativt enten tilsidesætter eller underordner alle andre hensyn, handler altså om dette at få råd til at tage sig af de problemer, der ellers melder sig i det moderne samfund, f.eks. de problemer der følger af selv samme økonomiske vækst.

Det er således et fasttømret dogme, at enhver mangelsituation kan forklares som noget, der kan afhjælpes ved at øge forbruget. Den filosofi ser man eksemplarisk udmøntet i VKO-regeringens seneste skattelettelser til de i forvejen største forbrugere. Troen handler om, at øget forbrug skaber omsætning og mulighed for øget forbrug.

Knaphedens paradoks

Det, at forbruget af begrænsede ressourcer fører til mangel, at beslaglæggelsen og forbruget af begrænsede ressourcer ét sted med nødvendighed fører til færre af de samme ressourcer et andet sted, netop fordi en genstand eller en fysisk mulighedsbetingelse for det gode liv ikke kan være to steder på en og samme tid, det, at bestræbelsen på at afskaffe mangelen et sted fører til mangel et andet sted, er systematisk fortrængt fra det moderne menneskes bevidsthed i kraft af den rationalitet, der udmærker den økonomisk dynamiske vækstfilosofi.

Det faktum, at afbrændingen af de fossile brændsler har ført til mangel på olie og gigantiske prisstigninger, krige i mellemøsten og global opvarmning, det har ikke ført til erkendelse af, at man burde nedsætte den økonomiske aktivitet, som er kilden til disse uhensigtsmæssigheder. Det faktum, at forbruget af naturlige mulighedsbetingelser har været medvirkende årsag til det, der nu også slår igennem som en økonomisk krise, det falder uden for det, der kan registreres med den helt særegne form for selektiv opmærksomhed, der udmærker den økonomiske rationalitet.

Den dynamiske vækstfilosofi blokerer for indsigten i knaphedens paradoks og for erkendelsen af sammenhænge mellem væksten og de problemer, der følger af den. Det, at nogle problemer, der følger af væksten, kan blive større end det, der kan afhjælpes med vækstens midler, det ligger helt uden for, hvad der kan beskrives inden for den herskende økonomiske rationalitet.

Blind for sig selv

Blindt fortrænger det moderne samfund på den måde det selvnegerende i sin egen adfærd. Man forfølger stærkt troende de dogmatisk vedtagne kriterier for succes, her hvor det økonomiske succeskriterium figurerer som det højeste princip, hvorudfra alt andet skal forstås.

Den økonomiske rationalitet er således problemet for det moderne samfund. Den økonomiske rationalitet er blind for sig selv.

Det er et faktum, at det moderne samfund kan skabe problemer for sig selv, som ikke kan løses med de midler, der kommer af den økonomiske vækst. Hvis den globale middeltemperatur er steget med 6 grader celsius, polerne er smeltet, havet er steget 70 meter, så er de fundamentale livsbetingelser ændret så drastisk på planeten, at det ikke længere giver mening at tale om at fremme væksten for at få råd til at tage sig af de problemer, som kom af væksten. Her er grænserne for den økonomiske vækstfilosofis gyldighed overskredet.

Økonomiens problemer og vores

Men erkendelsen af grænserne for den økonomiske rationalitet falder ikke inden for den herskende økonomiske rationalitet. Beskrivelsen af og forståelsen for grænserne for gyldigheden af den kun økonomiske rationalitet falder uden for den økonomiske rationalitet.

Økonomien med ”dens” problemerne er et af det moderne samfunds problemer. Vores problem er ikke kun de økonomiske problemer, men også økonomien med ”dens fordummende måde at definere problemerne på”.

Den økonomiske rationalitet handler om økonomiske problemer. Beskrivelsen af økonomien med dens problemstillinger og løsninger falder uden for den selv. Det, de lærer om på handelsskolerne, inden for EU’s institutioner, inden for samtlige politiske grupperinger, det er den økonomiske rationalitet, eller rettere en snæver udgave af den. De lærer ikke det at beskrive den, det at reflektere over den, og de lærer slet ikke at se den økonomiske rationalitet som problemet.

Udfordringen

Det moderne samfunds største udfordring handler om at beskrive den økonomiske rationalitet i dens kontekst, lige som det drejer sig om at se konsekvenserne af den.

Beskrivelsen falder f.eks. inden for sociologien, hvor man ser den økonomiske rationalitet som et socialt fænomen blandt andre.

Videnskabsministeren, Helge Sander, er af ideologiske grunde tilbøjelig til at underkaste enhver social videnskab de økonomiske principper. Illustrerende og befriende ærlig har han højtideligt erklæret, hvad der skal gælde som kriterium for, hvad der skal ske på de danske forskningsinstitutioner. Mantraet om at minimere ”afstanden fra forskning til faktura” er hans, det som al forskning må underkastes for ham og hans.

Hvis ikke en social videnskab giver økonomisk afkast for samfundet, så kan man automatisk kvalificere den som ubrugelig ud fra den herskende ideologisk økonomiske rationalitet. Den videnskabelige beskrivelse, af at det økonomiske vækstideal er et problem for det moderne samfund, er sandsynligvis ikke et økonomisk aktiv for samfundet. Så en sådan videnskabelig sandhed om det moderne samfund kan ikke fremmes inden for dette samfund, heller ikke der hvor den afslører, at det økonomiske vækstideal står i vejen for sandheden om et kriterium for succes, der er sit eget største problem. Videnskabsministeren tror som så mange andre, at væksten er en forudsætning for løsningen på alle problemer, og vil ikke risikere at miste troen til fordel for en viden om, at troen var ubegrundet.

Det er problemet.